

РЕЦЕНЗИЯ

- От:** *проф. д-р Манол Николов Рибов*
професионално направление „Икономика“, научна специалност „Икономика и управление (туризъм)“ (Заповед № 3058/26.10.2021 г. на Ректора на УНСС)
- Относно:** *Конкурс за заемане на академичната длъжност **професор** от доц. д-р Мариана Кирилова Янева по професионално направление 3.8. „Икономика“, научна специалност „Икономика и управление (управленско консултиране в туризма)“ в УНСС, публикуван в Д.В., бр.71/27.08.2021 година.*
- Правно основание:** *Конкурсът е обявен за нуждите на катедра „Икономика на туризма“ в структурата на факултет „Икономика на инфраструктурата“ на УНСС, съгласно Заповед № 261/08.02.2021 г. на Ректора на УНСС, решение на АС (Протокол №4/07.07.2021 г.), Решение на Катедрения съвет на катедра „Икономика на туризма“ (Протокол № 88/27.09.2021 г.) и решение на ФС на факултет „Икономика на инфраструктурата“ (Протокол №19/12.10.2021 г.) на УНСС*

Рецензията е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото приложение (ПП ЗРАСРБ), вътрешните правила за развитие на академичния състав на УНСС и решение на научното жури от 05.11.2021 г.

1. Кратки биографични данни за кандидата

Доц. д-р Мариана Кирилова Янева е единствен кандидат по конкурса за професор. От направената проверка по представените материали за конкурса нарушение в процедурата не са констатирани. Спазени са изискванията на чл. 29 (1), т. 1-6, чл. 29 б (1) и (3) от ЗРАСРБ и чл. 60(1) и (3) от (ПП ЗРАСРБ).

Участникът в конкурса е роден през 1968 г. **Средното си образование** получава в Техникума по търговия, гр. София, а **висшето** в УНСС в специалност МИО. След завършване на висшето си образование с конкурс постъпва на работа в катедра „Международен туризъм“ на УНСС. Тук последователно заема длъжностите „асистент“ (1995-1998 г.), „ст. асистент“ (1998-2001 г.) и „гл. асистент“ (2001-2008 г.). През 2005 г. придобива научното звание „**доктор**“ по научната специалност 05.02.18 „Икономика и управление по отрасли (Туризъм)“, а през 2008 г. става „**доцент**“ по същата специалност.

От 2007 г. е **експерт** към НАОА, а от 2009 г. **директор** на Дирекция „Консултинг в икономическите дейности“ към БКОНК. **Участва като експерт** в комисията по Икономическа политика в туризма към Народното събрание (2015 г.). Член е на междуведомствения съвет на кадрите в туризма (2018 г.), член е на Комисията за придобиване на длъжностното название национален екскурзовод (2018 г.) и на Консултативния съвет към Министъра на туризма (2020 г.). **Участва в научни журита** на УНСС, НБУ, ЮЗУ, СУ „Климент Охридски“, СА „Д.А. Ценов“ и МВБУ. **Преподава на студенти** от ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“ в УНСС, СА „Д.А. Ценов“, НБУ, Колеж по „Икономика и администрация“ в Пловдив и ВУЗФ. Бил е гост преподавател и гост изследовател в Université Littoral Côte d’Opale (ULCO), Дункерк, Франция.

2. Изпълнение от кандидата на количествените изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“

За участие в конкурса доц. Янева е представила попълнена **справка за изпълнение на минималния брой точки**, изискуеми по групи показатели за професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (управленско консултиране в туризма)“.

Справка за изпълнение на количествените изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“

Таблица 1.

Пок. № Раздел I.	Национални минимални изисквания съгл. ЗРАСРБ (чл. 26) и ПП ЗРАСРБ (чл. 1 а, ал. 1.)	Минимален праг в бр. т.	Изпълнение в бр. т.	Общо в бр. т.
Група А.	Дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“	50	50	
Група Б.				
Група В.	Хабилитационен труд - монография	100	100	
Група Г.	Монографии, статии, доклади и др.	200	809,55	
Група Д.	Цитирания, рецензии и др.	100	200	
Група Е.	Ръководство на докторанти, участия в разработване на проекти и др.	100	420	
	ОБЩО по групи А+Б+В+Г+Д+Е	500		1579,55
Раздел II.	Допълнителни изисквания за УНСС, съгл. ЗРАСРБ (чл. 26), ал. 5 и ПП ЗРАСРБ (чл.1 а, ал. 2-3.)			
Група Ж.	Ръководство на успешно защитили докторанти и др.	80	160	
Група З.	Статии, доклади и други	220	594,35	
Група И.	Изпълнена аудиторна заетост и други	120	691	
	Общо по група Ж+З+И	420		1445,35
	Обща сума от раздел I +II	970		3024,90

От направената справка за изпълнение на количествените изисквания се вижда, че кандидата превишава с 2054,9 точки минималните изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“, съобразно с ПП ЗРАСРБ от изискуемите 970 точки той отчита 3024,9.

3. Количествена характеристика на научната продукция

За участие в конкурса кандидатът е представил 12 **монографии**, 2 **статии** в WOS и SCOPUS, 47 **други публикации** (студии, статии и доклади) и 7 **учебника** или общо 68 публикации с общ обем 2862 страници.

Публикации, представени по идентифициращи признаци.

Таблица 2.

№	Вид на публикацията	Авторство				Номерация на публикациите (№, № ....)	Публикации на чужд език		Общо	
		Самостоят.		В съавт.			Англ. (№,№..)	Руски (№, №)	Публ. бр.	Стр. бр.
		бр.	стр.	бр.	стр.					
1	Монографии	3	567	9	366	1; 2; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2; 4.3; 4.4; 4.5; 4.6; 4.7; 4.8	-	-	12	933
2	Статии в WOS и SCOPUS	2	19	-	-	7.1; 7.2	7.1; 7.2	-	2	19
3	Други публикации (студии, статии и доклади)	21	189	26	154	6.1; 6.2; 8.1; 8.2; 8.3; 8.4; 8.5; 8.6; 9.1; 9.2; 9.3; 9.4; 9.5; 9.6; 9.7; 9.8; 9.9; 9.10; 9.11; 9.12; 9.13; 9.14; 9.15; 9.16; 9.17; 9.18; 10.1; 10.2; 10.3; 10.4; 10.5; 10.6; 11.1; 11.2; 11.3; 11.4; 11.5; 11.6; 11.7; 11.8; 11.9; 11.10; 11.11; 11.12; 11.13; 11.14; 11.15	6.1; 6.2; 8.3; 8.4; 8.6; 9.3; 9.4; 9.5; 9.8; 9.9; 9.11; 9.12; 9.14; 9.15; 9.16; 9.17; 9.18; 10.1; 10.2; 10.3; 10.4; 10.5; 10.6	-	47	343
4	Учебници	4	1456	3	111	5.1; 5.2; 5.3; 5.4; 5.5; 5.6; 5.7	5.2; 5.6	-	7	1567
	Общо	30	2231	38	631	68	27	-	68	2862

От анализа на представените документи и данните в таблица 2., както и от направените допълнителни справки, установихме следното:

1. Представените научни трудове се приемат за оценка без изключение, тъй като в съдържанието им не се констатира тематично дублиране и връзка с публикациите по докторантския труд и първата хабилитация на кандидата.

2. Кандидатът участва в конкурса с 68 публикации, с общ обем от 2862 страници. В тях различните публикации са както следва: **монографии** – 12 бр. – 933 стр. **статии** в WOS и SCOPUS 2 бр. – 19 стр.; **студии, статии и доклади**, публикувани във вторични база данни с научна информация в нереферирани списания с научно рецензиране и редколегия или публикувани в редактирани колективни токове 47 бр. – 343 стр.; **учебници** 7 бр. – 1567 стр.

3. От общото количество на публикуваните трудове на автора - 27 са на английски език.

4. За по-голямата част от оценяваните съвместни научни трудове, дяловото участие на авторите е отбелязано в самите публикации, а за тези от тях, за които това не е направено са представени разделителни протоколи.

5. От справката за цитиранията, извършено по база данни „Web of Knowledge” (Scopus) е видно, че **кандидатът е цитиран 33 пъти** от други автори. От тях **30** от цитиранията са от български автори, а останалите **3** цитирания са от чужди автори.

6. Справката за **импакт фактора** (Journal Citation Reports) показва, че доц. Янева има **8** публикации в печатни издания с импакт фактор, **2** от които са реферирани в WOS SCOPUS.

4. Оценка на хабилитационния труд

Монографичният труд **„Управленско консултиране при популяризиране на пакетни продукти на туроператора“** представлява задълбочено научно изследване на **актуални за туризма проблеми**. И това е обяснимо като има предвид, че **туроператорът** и по-конкретно предлаганите от него пакетни продукти изпълняват важна роля за осъществяването на туристическите пътувания и развитието на туризма изобщо. Вероятно това са били и съображенията на кандидата за избора на тази тема и нейното разработване в хабилитационния труд.

Рецензията е отпечатана в обем **273** страници, от които основният текст е **239** страници, а останалите **34** страници са съставени от увод – **6** стр., заключение – **5** стр., опис на съдържанието на труда – **1** стр., приложения – **14** стр. и справка за използваната литература – **8** стр.

По моя преценка **обемът** на монографията от **273** стр. е достатъчен, за да бъдат изложени теоретичните, методологически и приложни въпроси, свързани с популяризирането на пакетните продукти, чрез управленското консултиране. Възприетият от кандидата обем му е дал възможност да систематизира и изложи познанията си в тази област и да изгради съдържанието на монографичния труд, прилагайки подходящи за целта средства на научното познание.

В структурно отношение монографията е съставена от три глави, в които последователно е изложена теорията на управленското консултиране, неговото приложение при промоцирането в туризма и популяризирането на пакетните продукти в екзотични дестинации. Изградена по този начин, **структурата** на монографията отговаря на формалните изисквания за осигуряване на органическо единство на съставните части на хабилитационния труд в тяхната взаимна връзка, обусловеност, целенасоченост и определеност. С нея се конкретизират връзките и отношенията на включените в труда понятия и съждения, използвани за извеждане на една или друга закономерност и обосноваването на едно или друго твърдение.

В съдържателно отношение монографията представлява концептуална рамка на консултантски проект чрез използване на инструментите на ПР за налагане на програма на туроператора. Разгледана е появата и еволюцията на консултантските методи за проучване и организиране на проекти, както и подробно е представено развитието на техния инструментариум. По този начин е постигнато систематизиране на методите на планирането и прилагането на консултантски проекти за нуждите на туристическата индустрия и туристическите пазари, като са открити онези от тях, които съответстват в най-голяма степен на културните особености при международния консултинг в туризма.

Тъй като настоящата монография няма претенциите да бъде всеобхватен енциклопедичен справочник за всичките възможни проекции на модели на консултирането, то са разгледани само онези от тях, които имат и биха могли да имат най-голяма практическа приложимост в сферата на туристическата индустрия и туристическите пазари, свързани с дейността на туроператорите и разработването на пакетни продукти за конкретни дестинации. За част от проучените дестинации е представена емпирична информация, която онагледява възможностите за прилагането на

консултантски проект по тяхното популяризиране. Обърнато е особено внимание на методите за създаване и поддържане на имидж на дестинация, които характеризират ПР инструментите и представляват част от консултантския проект за популяризиране на туристическата програма по конкретни дестинации.

Въз основа на проучване на пазара и на конкурентите предлагащи екзотични дестинации в условия на криза, авторът извежда нуждите от консултантски проекти в туристическата индустрия. Проучени са пет основни туроператора, предлагащи изходящи програми по екзотични за българските туристи дестинации. Тук именно са и апробирани възможностите за налагане на четири дестинации, както и селекция на местата за настаняване и други основни и допълнителни услуги. Следващата част от консултантския проект е основана върху инструментариума за налагане на дестинациите сред потенциалните потребители, прилагайки инструментите на ПР чрез програма. И не на последно място в консултантския проект са залагат конюнктурни показатели с осигуряване на конкурентоспособността на продукта.

При анализа на традиционни понятия авторът доразвива техните определения чрез нови характеристики, типични за времевия период на изследването. В тази връзка атрактивността на дестинацията се допълва освен от типичните за понятието характеристики, свързани с топъл климат, екзотичност и традиции в туристическото предлагане, а така също от фактори като функционално-зонова подреденост и поемнен капацитет, които са определящи за дестинациите, но обикновено не се включват и изследват при съществуващите до момента емпирични изследвания. В определението за атрактивност се допълва и системата на туристическото място, която се отличава с вътрешна, пространствена подреденост на някои от своите елементи като инфраструктура и суперструктура спрямо първичните си елементи – туристическите ресурси. Оформят се например зони за рекреация, зони за подслон и изхранване, зони за развлечения, които се базират на техния поемнен капацитет на поемане на определено количество туристи от отделните системни елементи и на системата като цяло с оглед запазване, а не понижаване привлекателността на туристическото място. Измерват се с възможната максимална туристическа посещаемост на единица площ за единица време, която в специфични условия се съобразява със създаване на възможност за здравословен престой и високо качество на обслужването.

Поставените и изяснени задачи в монографията са свързани с:

- идентифициране на теорията и приноса на управленското консултиране при разработване на дестинации;
- планиране на консултантския проект;
- планиране на промоцирането в туризма;
- проучване на особеностите при организиране на турове до атрактивни туристически дестинации;
- разработване на модел, включващ различни средства и форми за популяризиране на селектирани дестинации.

Актуалността на монографията е значима, тъй като в нея се третира въпроси, които в бъдеще ще намират все по-сериозно проявление в теорията и практиката на туризма. Ще се търси тяхната приложимост като те ще бъдат обект и на бъдещи научни разработки. Езикът и стилът показват познаване на специфичната терминология в сферата на туризма, туристическите дестинации и тяхното популяризиране, консултантския бизнес, практико-приложните въпроси по планиране, организация и реализиране на туристически програми на туроператорите.

Оценката на съдържанието на реабилитационния труд показва, че той се отличава с концептуалната си обвързаност, изследователска насоченост и приложна ориентация. Използваната от докторанта информация е актуална, точна и защитима.

Добре са представени идеите, концепциите и гледните точки на автора. Спазени са пропорциите в съотношението между основния, допълнителен и пояснителен текст. Тематичният подбор осигурява систематичен и цялостен поглед върху проведеното научно изследване. Съдържанието се откроява с ясните си цели, добре формираните основни идеи, точните и достъпно дефинирани нови термини, понятия, концепции и не на последна място достъпен стил на изложение.

Отчитайки баланса между приносите на автора и тяхната значимост, както и факта, че монографията е актуализирана и допълнена с нови аспекти кореспондиращи с новите нюанси на науката и практиката, считам, че тя ще бъде полезна по отношение на осъвременяването на научното познание и приложението му в бизнеса.

5. Оценка на публикациите, несвързани с хабилитационния труд

В конкурса доц. Мариана Янева участва с 68 публикации с общ обем от 2862 страници, които не повтарят трудовете, представени за придобиване на ОНС „Доктор“ и заемане на академичната длъжност „Доцент“. Тези публикации се разделят както следва: 3 самостоятелни монографии с обем 567 стр.; 9 монографии в съавторство с общ обем 366 стр.; статии в WOS и SCOPUS 2 бр. с обем 19 стр.; други публикации (студии, статии и доклади)! От които самостоятелни 21 бр. с обем 189 стр. и в съавторство 26 бр. с обем 154 стр.

В тематично отношение посочените публикации третират различни проблеми, но диференциацията при тях е в границите на необходимото и достатъчно разнообразие, за да не се влезе в противоречие с обявения конкурс. Анализът на тематичната насоченост на тези публикации ми дава основание да ги обособя в няколко групи като взаимодействието на посочените в тях теми варират от простия обмен на идеи до взаимната интеграция на концепции, методи, процедури, епистемологии, терминология и т.н. По-конкретно става въпрос за следните тематични направления:

1. Управленско консултиране в туризма;
2. Туроператорска, агентска и екскурзоводска дейност;
3. Управление и популяризиране на туризма, туристическите продукти и дестинации;
4. Продуктова специализация в туризма (специализирани видове туризъм).

Възприетото групиране на публикациите илюстрира предметната област „Управленско консултиране в туризма“. Нейното декомпозиране разкрива различни нива на дълбочина на знанията за различните фрагменти на управленското консултиране и създава условия за съдържателен анализ на включените в тях процеси и явления.

Първото от разглежданите направления (№№ 1; 3.1; 4.1; 4.8; 5.7; 9.1; 9.3; 9.6; 9.8; 9.10; 11.1; 11, 14) засяга въпросите, свързани с **управленските аспекти на консултантския бизнес** и приложението му туризма. Специален акцент е поставен върху дейността, спецификата и технологията на управленското консултиране, консултантските проекти, тяхното приложение при управлението на дестинациите, в технологията на туроператорската дейност, както и при анализа на тенденциите в развитието на туризма.

Другото тематично направление (№№ 2; 3.2; 4.3; 4.4; 4.7; 5.1; 5.2; 5.3; 5.4; 5.5; 8.3; 9.2; 9.9; 9.11; 10.3; 11.6; 11.7) се отнася за **туроператорската, турагентската и екскурзоводската дейност**. Дефинирани са ключови проблеми на теорията и практиката на туроператорска, турагентска и екскурзоводска дейност. Изследвани са технологията, организацията и управлението на туристическите агенции, спецификата в продуктовото им предлагане, обслужването на туристите по време на организирано туристическо пътуване от представител на туроператор.

В третото тематично направление (№№ 4.2; 4.5; 4.6; 5.6; 7.1; 7.2; 8.1; 8.2; 9.4; 9.5; 9.7; 9.12; 9.13; 9.14; 9.15; 9.18; 10.1; 10.4; 11.2; 11.3; 11.4; 11.8; 11.9; 11.10; 11.15) се интерпретират въпросите, свързани с приложението на структурния подход към **управлението и популяризирането на туризма, туристическите продукти и дестинациите**. Определени са особеностите на туристическия пазар и туристическите дестинации. Маркетинговото управление на туризма, свързано с идентифицирането на имидж на дестинация, на туристически район и туристически обект се проучва и извеждат добри практики с насоки за тяхното интегриране в България. Вниманието се фокусира и върху моделите за управление на туристическите дестинации в условия на устойчивост, както и в ситуации на криза. Проучено е управлението на туризма на различни равнища, както и са разписани препоръки за популяризиране на продукти и дестинации.

Четвърто направление (№№ 6.1; 6.2; 8.4; 8.5; 8.6; 9.16; 9.17; 10.2; 10.5; 10.6; 11.5; 11.11; 11.12; 11.13) визира **продуктова специализация в туризма специализираните видове туризъм**. Анализирани са възможностите за продуктова специализация в различни туристически райони спрямо спецификата на ресурсната осигуреност, както и спрямо диференциацията на различни туристически обекти. Акцентирано е върху изследването на конкретни специализирани видове туризъм, които се считат за приоритетни за развитието на туристическите райони в България от гледна точка на целогодишното им потребление и спрямо новите тенденции на туристическото потребление. В тази насока по-специално място са намерили проучванията и анализа на продуктите по здравен туризъм, продуктите по делови туризъм, както и продуктите, свързани с развлеченията и изживяванията. На тази основа са разработени концепции и модели за тяхното управление.

Обобщавайки научните и приложни приноси бихме могли да ги представим както следва:

1. Изведени са **обобщения, които имат теоретично и методологическо значение** за технологията на управленското консултиране и разработването на консултантските проекти при управлението на дестинациите;

2. Установено е действието на определени **закономерности**, които намират отражение върху сегашното състояние на туроператорската, турагентска и екскурзоводска дейност и тенденциите в тяхното развитие;

1. Предложени са **решения на тясно формулирани задачи**, свързани с технологията и управлението на туристическите агенции и продуктовото им предлагане;

2. Въз основа на синтеза на методи, средства и прийоми, които в миналото са били автономни единици е разработен **научен подход** за управление и популяризиране на туристическите продукти и дестинации;

3. Изследвани са условията и са определени **общите черти и закономерности** при разкриване на възможностите за продуктова специализация в различни туристически райони.

С малки изключения рецензираните научни трудове се отличават с ясно формулирани тези, **задълбочени проучвания и постигнати конкретни резултати** с полезни за науката и практиката теоретични обобщения, изводи и препоръки. От публикациите се вижда, че Мариана Янева е **много добре запозната** с литературата и научните достижения в управленското консултиране в туризма. Това ѝ е дало възможност да открие някои от **нерешените и частично решени проблеми**, за да ги изследва и да предложи подходящи за тях **решения**.

**6. Оценка на резултатите от участието на кандидата
в научно-приложни разработки и проекти**

Доц. Мариана Янева е участвала като експерт и ръководител в разработването на 1 национален, 3 международни и 4 университетски проекти, представени в таблица 3.

Участие на кандидата в научно-приложни проекти

Таблица 3.

№	Наименование на проекта	Финансираща организация	Заемана длъжност	Период
1	Развитие на туристическите райони в България, чрез моделиране на иновативни подходи при специализирани видове туризъм	Национален проект	Експерт	2019-2022г.
2	Open Your Eyes: Fake News for Dummies	Международен проект	Експерт	2018-2020г.
3	ICT Education for Bulgaria	Международен проект	Експерт	2018-2020г.
4	CONTINUOUS E-LEARNING FOR INNOVATION IN TOURISM MANAGEMENT, PROJECT ACRONYM: CEL4ITM, Lead Partner Ecosistemas Virtuales y Modulares S.L., EVM	Международен проект	Експерт	2018-2020 г.
5	Хармонизиране качеството на продукта на туристическите агенции в България с европейските добри практики	Университетски проект	Ръководител	2009-2010 г.
6	Идентифициране имиджа на туристическа дестинация България, създаден от туроператори и туристически агенти на европейския туристически пазар	Университетски проект	Ръководител	2011-2013 г.
7	Корпоративната социална отговорност на входящите туроператори за повишаване конкурентоспособността на продукта в туристическия бизнес в България	Университетски проект	Ръководител	2014-2017 г.
8	Управление на туристическите дестинации и развитие на специализирани видове туризъм	Университетски проект	Ръководител	2018-2020 г.

Анализът на представените документи и на данните в таблица 3 показват следното:

1. Представени са 8 проекта, 3 от които са международни.
2. Проектите са разработени от 2010 г. до 2021 г., като най-активни са периодите 2017 г. – 2021 г.
3. В 4 от посочените проекти кандидатът е ръководител, а в останалите изпълнява функциите на експерт.

7. Ръководство на докторанти и дипломанти

За периода 2010 г. – 2021 г. доцент Янева е била **научен ръководител на 13 докторанти**, от които 5 са **защитили успешно дисертационните си трудове**.

Кандидатът осъществява научно ръководство на студенти, както и подпомага подготовката им за участие в семестриалните им научни студентски сесии и други научни форуми. Провеждал е ежегодно и практическо обучение в областта на туризма в съответствие със специализацията на обучаваните студенти.

8. Оценка на учебно-преподавателската дейност

Доц. Мариана Янева **изнася лекции** пред студенти от професионално направление 3.8 Икономика в ОКС Бакалавър и Магистър в УНСС по дисциплините Туроператорска и турагенска дейност, Туристически дестинации, Екскурзоводско обслужване, Управленско консултиране и др. От справка за учебната натовареност (№ 2103/20.10.2021 г.) се вижда, че учебната заетост на кандидата за периода 2009 г. /2010 г.– 2020 г./2021 г. е средно на година 370 часа лекции.

Преподавателската дейност на доц. Янева се отличава с използването на интерактивни средства за обучение и по-конкретно с прилагането на аудио-видео технологии, текст и анимации. Освен това част от ръководените от нея семинарни занятия се провеждат в реални условия в четири и пет звездни хотели.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От направената проверка на представените материали за конкурса **нарушения в процедурата не са констатирани**. Спазени са изискванията на действащите закони и подзаконови актове.

Въз основа със запознаването на документите на кандидата по конкурса и оценката на представените от него публикации, могат да бъдат направени следните изводи:

1. В конкурса той е **единствен кандидат**.
2. Притежава образователната и научна степен „**доктор**“.
3. Заема академичната длъжност „**доцент**“ във висшето училище обявило конкурса.
4. Осигурена му е необходимата **аудиторна и извън аудиторна заетост**.
5. Кандидатът има **публикувани учебници** по преподаваните от него основни дисциплини.
6. Чете **профилиращи дисциплини**, които са пряко свързани с конкурса.
7. Осъществено е научно ръководство на **пет успешно защитили** дисертационните си трудове докторанти.
8. Провежда **научно и практическо ръководство** на студенти.
9. Представена е и приета за оценка **достатъчно по обем**, несвързана с първата хабилитация, научна продукция, включваща: 68 публикации, в това число: 12 монографии, 2 статии в WOS и SCOPUS, 47 други публикации (студии, статии и доклади) и 7 учебника с общ обем 2862 страници.
10. Документирани са 33 на брой цитирания на кандидата от други автори, 3 от които са в бази данни SCOPUS.
11. В своята съвкупност рецензираните публикации **съдържат съществени научно-приложни резултати и теоретични обобщения и решения** на проблеми в областта на управленското консултиране в туризма, които съответстват на съвременните постижения и представляват оригинален принос в науката.

Общата ми оценка по критериите и показателите за учебната и научно-изследователска дейност показват, че доц. д-р Мариана Кирилова Янева отговаря на всички изисквания на законовите и подзаконовите актове за заемане на академичната длъжност „Професор“ по професионално направление 3.8. „Икономика“, *научна специалност „Икономика и управление (управленско консултиране в туризма)“* в УНСС.

София,
09.12.2021 г.

Рецензент:
(проф. д-р Манол Николов Рибов)

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

SCIENTIFIC REVIEW

- From:** *Prof. Dr. Manol Nikolov Ribov*
Professional field “Economics”, scientific specialty “Economics and Management (Tourism)” (Order № 3058 / 26.10.2021 by the Rector of UNWE)
- About:** *Competition for acquiring the academic position **Professor** by Assoc. Prof. Dr. Mariana Kirilova Ianeva in the professional field 3.8. “Economics”, scientific specialty “Economics and Management (Consulting Management in Tourism): at UNWE, published in Government Newspaper, issue 71 / 27.08.2021.*
- Plea:** *The competition is announced for the needs of department “Economics of Tourism” in the structure of faculty “Economics of Infrastructure” of UNWE, according to Order № 261 / 08.02.2021 by the Rector of UNWE, decision of the AC (Protocol №4 / 07.07.2021), Decision of the Council Department of “Economics of tourism” (Protocol № 88 / 27.09.2021) and decision of the FC of faculty “Economics of Infrastructure” (Protocol №19 / 12.10.2021) of UNWE.*

The scientific review is prepared in accordance with the requirements of the Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria (LDASRB), the Regulations for its implementation (PP LDASRB), the internal rules for development of the academic staff of UNWE and the decision of the scientific jury from 05.11.2021.

9. Short biographical data about the candidate

Assoc. Prof. Dr. Mariana Kirilova Ianeva is the only candidate in the competition for professor. No violations in the procedure have been established by the inspection of the materials, submitted for the competition. The requirements of Art. 29 (1), items 1-6, art. 29 b (1) and (3) of LDASRB and Art. 60 (1) and (3) of (PP LDASRB) are fulfilled.

The participant in the competition was born in 1968. She graduated her **secondary education** at the Technical School of Commerce, Sofia, and her **higher education** – at the University of National and World Economy, specialty “IER”. After completing her higher education, with a competition, she started working in the department “International Tourism” in UNWE. Here she successively holds the positions “assistant” (1995-1998), “senior assistant” (1998-2001) and “chief assistant” (2001-2008). In 2005 she acquires the scientific title “**Ph.D.**”

in the scientific specialty 05.02.18 “Economics and Management by Industries (Tourism)”, and in 2008 she becomes an “**Associate Professor**“ in the same specialty. Since 2007 she has been an **expert** at NEAA, and since 2009 – a **director** of the directorate “Consulting in the Economic Activities” at BCONC. **Participates as an expert** in the Committee on Economic Policy in Tourism at the National Assembly (2015). She is a member of the Interdepartmental Council of Personnel in Tourism (2018), a member of the Commission for Acquisition the title National Guide (2018) and the Advisory Board to the Minister of Tourism (2020). **Participates in scientific juries** of UNWE, NBU, SWU, Sofia University “Kliment Ohridski”, SA “D.A. Tsenov” and MVBU. **She teaches** students from Bachelor's and Master's degrees at the University of National and World Economy, SA “D.A. Tsenov”, NBU, College of Economics and Administration in Plovdiv and VUZF. Has been a visiting lecturer and visiting researcher at the Université Littoral Côte d’Opale (ULCO), Dunkirk, France.

2. Fulfilment by the candidate of the quantitative requirements for holding the academic position “professor”

For participation in the competition, Assoc. Prof. Ianeva has presented a completed **report on the implementation of the minimum number of points**, required by groups of indicators for professional field 3.8. Economics, scientific specialty “Economics and Management (Consulting Management in Tourism)”.

Reference on the fulfilment of the quantitative requirements for holding the academic position “professor”

Table 1.

№ Section I.	National minimum requirements according to LDASRB (Art. 26) and PP LDASRB (Art. 1 a, par. 1.)	Minimum points	Execution points	Total points
Group A.	Dissertation for the award of ONS “Doctor“	50	50	
Group B.				
Group V.	Habilitation paperwork – monograph	100	100	
Group G.	Monographs, articles, reports, etc.	200	809,55	
Group D.	Citations, reviews, etc.	100	200	
Group E.	Management of ph.d. students, participation in projects, etc.	100	420	
	TOTAL in groups A+B+V+G+D+E	500		1579,55
Section II.	Additional requirements for UNWE, according to LDASRB (Art, 26), Art. 5 and PP LDASRB (Art. 1 a, par. 2-3)			
Group Zh.	Leadership of successfully graduated ph.d. students and others.	80	160	
Group Z.	Articles, reports and others	220	594,35	
Group I.	Completed classroom employment and others	120	691	
	Total in groups Zh+Z+I	420		1445,35
	Total by sections I +II	970		3024,90

From the reference made for the fulfilment of the quantitative requirements it can be seen that the candidate exceeds by 2054.9 points the minimum requirements for holding the

academic position „professor“, according to PP LDASRB of the required 970 points, she reports 3024.9.

3. Quantitative characteristics of scientific production

For participating in the competition, the candidate has submitted 12 **monographs**, 2 **articles** in WOS and SCOPUS, 47 **other publications** (studies, articles and reports) and 7 **textbooks** or a total of 68 publications with a total volume of 2862 pages.

Publications presented on identifying grounds.

Table 2.

№	Type of publication	Authorship				Publication numbering (№, № ...)	Publications in foreign languages		Total	
		Independently		Co-authored			English. (№, №..)	Russian (№, №)	Publication number	Page number
		N	Page	N	Page					
1	Monographs	3	567	9	366	1; 2; 3.1; 3.2; 4.1; 4.2; 4.3; 4.4; 4.5; 4.6; 4.7; 4.8	-	-	12	933
2	Articles in WOS and SCOPUS	2	19	-	-	7.1; 7.2	7.1; 7.2	-	2	19
3	Other publications (studies, articles and reports)	21	189	26	154	6.1; 6.2; 8.1; 8.2; 8.3; 8.4; 8.5; 8.6; 9.1; 9.2; 9.3; 9.4; 9.5; 9.6; 9.7; 9.8; 9.9; 9.10; 9.11; 9.12; 9.13; 9.14; 9.15; 9.16; 9.17; 9.18; 10.1; 10.2; 10.3; 10.4; 10.5; 10.6; 11.1; 11.2; 11.3; 11.4; 11.5; 11.6; 11.7; 11.8; 11.9; 11.10; 11.11; 11.12; 11.13; 11.14; 11.15	6.1; 6.2; 8.3; 8.4; 8.6; 9.3; 9.4; 9.5; 9.8; 9.9; 9.11; 9.12; 9.14; 9.15; 9.16; 9.17; 9.18; 10.1; 10.2; 10.3; 10.4; 10.5; 10.6; 11.1; 11.2; 11.3; 11.4; 11.5; 11.6; 11.7; 11.8; 11.9; 11.10; 11.11; 11.12; 11.13; 11.14; 11.15	-	47	343
4	Textbooks	4	1456	3	111	5.1; 5.2; 5.3; 5.4; 5.5; 5.6; 5.7	5.2; 5.6	-	7	1567
Total		30	2231	38	631	68	27	-	68	2862

From the analysis of the submitted documents and the data in Table 2., as well as from the additional references, we found the following:

1. **The presented scientific papers are accepted for evaluation without exception**, as there is no thematic duplication and relation with the publications on the doctoral dissertation and the first habilitation paperwork of the candidate in their content.

2. The candidate **participates in the competition with 68 publications, with a total volume of 2862 pages**. The various included publications are as follows: **monographs** - 12 pcs. – 933 pages, **articles** in WOS and SCOPUS 2 pcs. – 19 pages; **studies, articles and reports**, published in secondary databases with scientific information in unrefereed journals with scientific review and editorial board or published in edited collective volumes 47 pcs. – 343 p.; textbooks 7 pcs. – 1567 p.

3. From the total number of published papers of the author, 27 are in English.

4. For most of the evaluated co-authored scientific papers, the share of the authors is noted in the publications, and for those in which this has not been done, separate protocols are presented.

5. The reference to the citations, based on the Web of Knowledge database (Scopus) shows that the **candidate was cited 33 times** by other authors. Of these, **30** are from Bulgarian authors and the remaining **3** citations are from foreign authors.

6. The **Journal of Citation Reports** shows that Assoc. Prof. Ianeva published **8** papers in printed journals with impact factor, **2** of which are referred to in WOS and SCOPUS.

4. Evaluation of the habilitation paperwork

The monographic work “**Management consulting in the promotion of package products of the tour operator**” is an in-depth scientific study of **current issues in tourism**. This is understandable given that the **tour operator** and in particular the package products it offers play an important role in the implementation of tourism travelings and the development of tourism in general. Probably these were the considerations of the candidate for the choice of this topic and its development in the habilitation thesis.

The peer-reviewed paper is printed in a volume of 273 pages, of which the main text consists of **239** pages, and the remaining 34 pages are composed of an introduction – **6** pages, conclusion – **5** pages, content – **1** page, appendices – **14** pages and reference for the cited literature – **8** p.

In my opinion, the **volume** of the monograph of 273 pages is sufficient to set out the theoretical, methodological and applied issues, related to the promotion of package products through the consulting management. The volume set by the candidate has enabled her to systematize and present her knowledge in this field and to build the content of the monographic paperwork, applying appropriate means of scientific knowledge.

Structurally, the monograph is built of three chapters, which consistently set out the theory of the consulting management, its application in tourism promotion and the promotion of package products in exotic destinations. Constructed in this way, the **structure** of the monograph meets the formal requirements for ensuring organic unity of the constituent parts of the habilitation paperwork in their mutual connection, conditionality, purposefulness and definiteness. It concretizes the connections and relations of the concepts included in the paperwork, used to derive one or another regularity and substantiate one or another statement.

In **terms of content**, the monograph is a conceptual framework for a consulting project through the use of PR tools for imposing a program on the tour operator. The emergence and evolution of consulting methods for research and organization of projects are discussed, as well as the development of their tools is presented in detail. In this way, the systematization of the methods of planning and implementation of consulting projects for the needs of the tourism industry and tourism markets has been achieved, highlighting those that correspond most closely to the cultural characteristics of international tourism consulting.

As the current monograph does not claim to be a comprehensive encyclopedic guide to all possible projections of consulting models, considered are only those that have and could have the greatest practical applicability in the field of tourism industry and tourism markets, related with the activity of tour operators and the development of package products for specific destinations. Empirical information is presented for some of the researched destinations, which illustrates the possibilities for the implementation of a consulting project for their promotion. Particular attention is paid to the methods for creating and maintaining the image of the destination, which characterize the PR tools and are part of the consulting project to promote the tourism program in specific destinations.

Based on market research and competitors offering exotic destinations in terms of crisis, the author brings out the needs of consulting projects in the tourism industry. Five main tour operators have been studied, offering outbound programs in exotic destinations for Bulgarian tourists. It is here that the possibilities for imposing four destinations, as well as the selection of places for accommodation and other basic and additional services have been tested. The next part of the consulting project is based on the tools for establishing destinations among potential users, applying the tools of PR through a program. And last, but not least in the consulting project are set conjunctural indicators to ensure the competitiveness of the product.

In the analysis of the traditional concepts, the author further develops their definitions through new features, typical of the time period of the study. In this regard, the attractiveness of the destination is complemented not only by the typical characteristics of the concept, related to warm climate, exoticism and traditions in tourism, but also by factors such as functional-zonal order and carrying capacity, which determine the destination, but usually not are included and investigated in the existing empirical research. The definition of attractiveness complements the system of the tourism place, which is characterized by internal, spatial order of some of its elements such as infrastructure and superstructure compared to its primary elements – tourism resources. For example, recreation, accommodation, food and entertainment areas are formed, which are based on their carrying capacity to absorb a certain number of tourists from the individual system elements and the system as a whole in order to preserve, rather than reduce, the attractiveness of the tourism place. They are measured by the possible maximum tourism attendance per unit area, per unit time, which in specific conditions takes into account the creation of an opportunity for a healthy stay and high-quality service.

The set and clarified tasks in the monograph are related to:

- identification of the theory and contribution of management consulting in destination development;
- planning of the consulting project;
- planning of tourism promotion;
- study of the peculiarities of organizing tours to attractive tourism destinations;
- development of a model, including various means and forms for promotion of selected destinations.

The topicality of the monograph is significant, as it deals with issues that in the future will find more and more serious manifestation in the theory and practice of tourism. Their applicability will be sought and they will be the subject of future research. The language and style show knowledge of the specific terminology in the field of tourism, tourism destinations and their promotion, consulting business, practical and applied issues of planning, organization and implementation of tourism programs of tour operators.

The evaluation of the content of the habilitation paperwork shows that it is distinguished by its conceptual connection, research and applied orientation. The information used by the scientist is up-to-date, accurate and defensible. The author's ideas, concepts and points of view are well presented. The proportions in the ratio between the main, additional and explanatory text are observed. The thematic selection provides a systematic and comprehensive view of the research. The content stands out with its clear goals, well-formed basic ideas, precise and easily defined new terms, concepts, concepts and last, but not least an accessible style of presentation.

Given the balance between the author's contributions and their significance, as well as the fact that the monograph has been updated and supplemented with new aspects corresponding to new nuances of science and practice, I believe that it will be useful for updating the scientific knowledge and its application in business.

5. Evaluation of publications not related to the habilitation thesis

Assoc. Prof. Mariana Ianeva participates in the competition with 68 publications with a total volume of 2862 pages, which do not repeat the works, submitted for the acquisition of Educational and Scientific Degree “Ph.D.” and holding the academic position “Associate Professor”. These publications are divided as follows: 3 individual monographs with a volume of 567 pages; 9 co-authored monographs with a total volume of 366 pages; articles in WOS and SCOPUS 2 pcs. with a volume of 19 pages; other publications (studies, articles and reports), of which 21 individual with a volume of 189 pages and co-authored 26 pcs. with a volume of 154 pages.

Thematically, these publications address various issues, but their differentiation is within the limits of the necessary and sufficient diversity so as not to conflict with the announced competition. The analysis of the thematic orientation of these publications gives me reason to divide them into several groups as the interaction of the topics mentioned in them varies from simple exchange of ideas to mutual integration of concepts, methods, procedures, epistemologies, terminology, etc. In particular, these are the following thematic areas:

1. Management consulting in tourism;
2. Tour operator, agency and tour guide activity;
3. Management and promotion of tourism, tourism products and destinations;
4. Product specialization in tourism (specialized types of tourism).

The accepted grouping of publications illustrates the subject area „Consulting Management in Tourism“. Its decomposition reveals different levels of depth of knowledge about the different fragments of management consulting and creates conditions for meaningful analysis of the processes and phenomena included in them.

The first of the considered directions (№№ 1; 3.1; 4.1; 4.8; 5.7; 9.1; 9.3; 9.6; 9.8; 9.10; 11.1; 11, 14) concerns the issues related to the **management aspects of the consulting business** and its application in tourism. Special emphasis is placed on the activity, specifics and technology of the consulting management, consulting projects, their application in the destination management, in the technology of the tour operator’s activity, as well as in the analysis of trends in tourism development.

The other thematic area (№№ 2; 3.2; 4.3; 4.4; 4.7; 5.1; 5.2; 5.3; 5.4; 5.5; 8.3; 9.2; 9.9; 9.11; 10.3; 11.6; 11.7) refers to the **tour operators’, travel agents’ and tour guides’ activities**. Defined are key problems of the theory and practice of tour operator, travel agent and tour guide activities. Studied are the technology, organization and management of the travel agencies, the specifics of their product offering, the service of the tourists during an organized tour by a representative of a tour operator.

In the third thematic area (№№ 4.2; 4.5; 4.6; 5.6; 7.1; 7.2; 8.1; 8.2; 9.4; 9.5; 9.7; 9.12; 9.13; 9.14; 9.15; 9.18; 10.1; 10.4; 11.2; 11.3; 11.4; 11.8 11.9, 11.10, 11.15) interpret the issues related to the application of the structural approach to the **management and promotion of tourism, tourism products and destinations**. The peculiarities of the tourism market and the tourism destinations are determined. The marketing management of tourism, related to the identification of the destination image, tourism area and tourism site is studied and good practices are presented with guidelines for their integration in Bulgaria. Attention is also focused on the models for tourism destination management in conditions of sustainability, as well as in crisis situations. The management of tourism at different levels has been studied and recommendations for promoting products and destinations are given.

Fourth direction (№№ 6.1; 6.2; 8.4; 8.5; 8.6; 9.16; 9.17; 10.2; 10.5; 10.6; 11.5; 11.11; 11.12; 11.13) refers to **product specialization in tourism specialized types of tourism**. The possibilities for product specialization in different tourism regions are analyzed according to the specifics of the resource provision, as well as according to the differentiation of different tourism sites. Emphasis is placed on the study of specific specialized types of tourism, which

are considered as priorities for the development of tourism areas in Bulgaria in terms of their year-round consumption and the new trends in tourism consumption. In this regard, the research and analysis of health tourism products, business tourism products, as well as products related to entertainment and experiences have found a special place. On this basis, concepts and models for their management are developed.

Summarized – the scientific and applied contributions could be presented as follows:

1. Developed are **summaries, which have theoretical and methodological significance** for the technology of consulting management and the development of consulting projects in destination management;

2. Established is the effect of certain **regularities**, which are reflected in the current state of the tour operator, travel agency and tour guide activity and the tendencies in their development;

3. Proposed are solutions to **narrowly formulated tasks**, related to the technology and management of travel agencies and their product offering;

4. On the basis of the synthesis of methods and means, which in the past were autonomous units, a **scientific approach** for management and promotion of tourism products and destinations is developed;

5. Studied are the conditions and determined are the **common features and regularities** in revealing the possibilities for product specialization in different tourism regions.

With few exceptions, peer-reviewed scientific papers are characterized by clearly formulated theses, **in-depth research and achieved concrete results** with useful for science and practice theoretical summaries, conclusions and recommendations. The publications show that Mariana Ianeva is very **well acquainted** with the literature and scientific achievements in management consulting in tourism. This has given her the opportunity to highlight some of the **unresolved and partially resolved issues** in order to explore them and suggest appropriate **solutions**.

6. Evaluation of the results of the candidate's participation in scientific and applied developments and projects

Assoc. Prof. Mariana Ianeva participated as an expert and leader in the development of 1 national, 3 international and 4 university projects, presented in Table 3.

Participation of the candidate in scientific and applied projects

Table 3.

№	Project title	Financing organization	Position	Period
1	Development of the tourism regions in Bulgaria by modelling innovative approaches in specialized types of tourism	National project	Expert	2019-2022
2	Open Your Eyes: Fake News for Dummies	International project	Expert	2018-2020
3	ICT Education for Bulgaria	International project	Expert	2018-2020
4	CONTINUOUS E-LEARNING FOR INNOVATION IN TOURISM MANAGEMENT, PROJECT ACRONYM: CEL4ITM, Lead Partner	International project	Expert	2018-2020

	Ecosistemas Virtuales y Modulares S.L., EVM			
5	Harmonization of the product quality of the travel agencies in Bulgaria with the European good practices	University project	Leader	2009-2010
6	Identifying the image of a tourism destination Bulgaria, created by tour operators and travel agents on the European tourism market	University project	Leader	2011-2013
7	The corporate social responsibility of the incoming tour operators for increasing the competitiveness of the product in the tourism business in Bulgaria	University project	Leader	2014-2017
8	Management of tourism destinations and development of specialized types of tourism	University project	Leader	2018-2020

The analysis of the submitted documents and the data in Table 3 show the following:

1. Presented are 8 projects, 3 of which – international.
2. The projects have been developed from 2010 to 2021, as the most active period is 2017-2021.
3. In 4 of the presented projects the candidate is a leader, and in the others she performs functions of an expert.

7. Management of Ph.D. students and graduates

For the period 2010-2021, Assoc. Prof. Ianeva has been a doctoral advisor of **13 Ph.D. students**, 5 of whom have **successfully defended their dissertation paperworks and graduated**.

The candidate provides scientific guidance to students, as well as supports their preparation for the semester's exam sessions and other scientific forums. She conducts annual and practical training in the field of tourism in accordance with the specialization of the students.

8. Evaluation of teaching activities

Assoc. Prof. Mariana Ianeva **gives lectures** to students in the professional field 3.8 Economics in Bachelor's and Master's degree at the University of National and World Economy in the disciplines Tour operator and travel agent's activity, Tourism destinations, Tour guide service, Consulting management and others. From the reference for the study load (№ 2103 / 20.10.2021) it can be seen that the study employment of the candidate for the period 2009/2010 - 2020/2021 is an average of 370 hours of lectures per year.

Assoc. Prof. Ianeva's teaching activity is distinguished by the use of interactive teaching aids and in particular by the application of audio-video technologies, text and animations. In addition, some of her seminars are held in real conditions in four- and five-star hotels.

CONCLUSION

No violations of the procedure have been established from the inspection of the submitted materials for the competition. The requirements of the current laws and regulations are fulfilled.

Based on the acquaintance with the documents of the candidate in the competition and the evaluation of the publications submitted by her, the following conclusions can be made:

1. She is the **only candidate** in the competition.
2. Holds the educational and scientific degree **“Doctor”**.
3. Holds the academic position **“Associate Professor”** at the university that performs the competition.
4. She is provided with the necessary **auditorium and extracurricular employment**.
5. The candidate has **published textbooks** in the main disciplines taught by her.
6. Reads **profiling disciplines** that are directly related to the competition.
7. Doctoral advisor of **five Ph.D. students who successfully graduated** their programs.
8. Conducts **scientific and practical guidance** of students.
9. It is presented and accepted for evaluation **sufficient in volume**, not related to the first habilitation paperwork, a scientific production, which includes 68 publications, including: 12 monographs, 2 articles in WOS and SCOPUS, 47 other publications (studies, articles and reports) and 7 textbooks with a total volume of 2862 pages.
10. Documented are 33 citations of the candidate from other authors, 3 of which are in SCOPUS databases.
11. In their entirety, the peer-reviewed publications **contain significant scientific and applied results and theoretical summaries and solutions** to problems in the field of consulting management in tourism, which correspond to modern achievements and represent an original contribution to science.

My **overall assessment** of the criteria and indicators for teaching and research shows that Assoc. Prof. Dr. Mariana Kirilova Ianeva meets all the requirements of laws and regulations for the academic position “Professor” in professional field 3.8. *“Economics”, specialty “Economics and Management (Consulting Management in Tourism)”* at UNWE.

Sofia,
09.12.2021

Reviewer:
(prof. dr. Manol Nikolov Ribov)